सिगास गाउँपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्डः ०५ संख्याः २ मितिः२०७९।०९।२६

भाग -१

सिगास गाउँपालिका

सिगास गाउँपालिकाको कृषि ऐन २०७९

प्रस्तावना

नेपालको संविधान प्रद्धत्त किसानको मौलिक हक र नागरिकको खाद्य सम्प्रभुता एवं खाद्य सम्बन्धी हकको सुनिश्चितता र समग्र किसानको सशक्तिकरण गर्दै कृषि प्रणली तथा यसको मुल्य शृंखलामा सुशासन कायम गर्न कृषि प्रणालीलाई दिगो बनाउनका लागि कृषि जमिनको सततः उपयोग गर्दै परम्परागत र पर्यावरणमैत्री कृषि प्रणलीको प्रवर्द्धन हुनेगरि असल किसिमका कृषि ज्ञान तथा पशुपन्छी पेशामा संलग्न किसान, कृषक समुह र कृषि सहकारी सस्थालाई आवश्यक पर्ने कृषि प्रसार, सेवा, सामाग्री र प्रविधी प्रभावकारि रुपमा उपलव्ध गराई कृषि उत्पादनको प्रशोधन, भण्डारण र बजारिकरण गरी तुलनात्मक लाभका कृषि उपजको उचित मूल्य र बजार पहुँचको व्यवस्था गर्न र कृषि क्षेत्रबाट स्थानीय तहमा प्राप्त लाभको किसानहरुका बीच न्यायोचित वितरण गर्नका लागी आवस्यक कानुन व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकाले नेपालको संविधान धारा २२१ र २२६ एवं स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ बमोजिम सिगास गाउँपालिकाको १२ औं गाउँसभाले यो ऐनको तर्जुमा गरेको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१-संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस ऐनको नाम सिगास गाउँपालिकाको कृषि ऐन २०७९ रहेको छ।

(२) यो ऐन यस सिगास गाउँपालिकाको स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भएको मिति बाट सिगास गाउँपालिका भरी लागु हुने छ ।

२-परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा ,

(क) “करार खेती” भन्नाले किसानले जमिन करार वा भाडामा लिई गरिने कृषि कार्यलाई जनाउँदछ र सो शब्दले कृषि व्यावसायी र कृषक बीच करारनामा गरी कृषि उत्पादन र खरिद विक्रि गर्ने कार्यलाई .समेत जनाउँदछ ।

(ख) “कृषक” भन्नाले यस ऐनको प्रयोजनका लागि कृषिलाई मुख्य पेशा वा व्यवसाय बनाई त्यसबाट नै आफ्नो जीविकोपार्जन गर्ने नागरिक सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो नागरिकमा आश्रित परिवारका सदस्य वा वर्षको छ महिना वा सोभन्दा बढी अबधी कृषि कार्यमा श्रम गर्ने वा परम्परागत रुपमा कृषि औजार निर्माण गर्ने नागरिक समेतलाई जनाउँछ ।

(ग)“कृषियोग्य भूमि” भन्नाले कृषि प्रयोजनको लागि प्रयोग हुने, कृषिजन्य उत्पादन गर्ने वा प्रचलति कानुन बमोजिम कृषि कार्यको लागि निर्धारण गरिएको भूमिलाई जनाउँछ ।

(घ) “कृषि कार्य” भन्नाले दफा १५ मा उल्लेख भए बमोजिमका विषयसँग सम्वन्धित कार्यलाई जनाउँछ र सो शब्दले व्यावसायिक कृषिलाई समेत जनाउँछ ।

(ङ) “कृषि फर्म” भन्नाले व्यावसायिक प्रयोजनको लागि दफा १५ बमोजिमका उपयोग्य कृषि वस्तु उत्पादनका लागि सञ्चालन गरिएको कृषि फर्मलाई जनाउँदछ ।

(च) “कृषि वस्तु” भन्नाले कृषकले कुनै बोट विरुवा वा जीवजन्तुबाट उत्पादन गरेको उपयोग्य कृषि वस्तु र कृषि औजारलाई जनाउँदछ र सा शब्दले कृषि उपज समेतलाई जनाउँछ ।

(छ) “कृषि पेशा” भन्नाले खेती तथा पशुपन्छी पालन कार्य गरी कृषि वस्तु उत्पादन गर्ने पेसालाई जनाउँदछ ।

(ज) “कृषि व्यावसाय” भन्नाले व्यावसायिक उद्धेश्यले गरिने दफा २८ बमोजिमका व्यावसायहरुलाई जनाउँदछ ।

(झ) “कृषि बजार” भन्नाले विभिन्न माध्यमबाट कृषि उपजको ग्रेडिङ, प्याकेजिङ्ग, ढुवानी, भण्डारण, वितरण तथा कृषि उपजको बिक्रि वितरण गर्ने कृषि बजारलाई जनाउँदछ ।

(ञ)“कृषि व्यापारी” भन्नाले कृषि उपजको थोक तथा खुद्रा व्यापारीलाई जनाउदँछ।

(ट) “खुद्रा बजार” भन्नाले कुनै विक्रेताले उपभोक्तालाई बिक्री गर्ने कार्यालाई जनाउँदछ ।

(ठ) “खाद्य वस्तु” भन्नाले जैविक स्रोतबाट प्रप्त साँस्कृतिक रुपमा स्वीकार्य प्रशोधित, अर्धप्रशोधित वा अप्रशोधित मानव उपभोग्य पदार्थ सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो पदार्थको तयारी, प्रशोधन वा उत्पादनमा प्रयोग हुने कच्चा पदार्थलाई समेत जनाउँछ ।

(ड) “खाद्य सम्प्रभुता” भन्नाले खाद्य उत्पादन तथावितरण प्रणली मा किसानले उपभोग वा अभ्यास गर्ने देहायको अधिकार लाई जनाउँदछ ।

(१) खाद्य सम्बधि नीति निमार्ण प्रक्रिया मा सहभागी हुने,

(२) खाद्य उत्पादन वा वितरण प्रणालीसँग सम्वन्धित कुनै पनि व्यावसाय रोज्ने,

(३) कृषियोग्य भूमि ,श्रम, बीउ बीजन , औजार को छनौट गर्ने,

(४) कृषि व्यावसायको विश्वव्यापीकरण वा व्यापारिकरणको प्रतिकुल प्राभाववाट मुक्त रहने ।

(ढ) “खाद्य सुरक्षा” भन्नाले सक्रिय र स्वास्थ्य मानव जीवनयपन गर्न आवस्यक हने खाद्यमा प्रत्येक व्यक्तिको भौतिक तथा आर्थिक पहुँच लाई जनाउँदछ ।

(ण) “थोक बजार” भन्नाले कुनै उत्पादक वा विक्रेताले अर्को विक्रेतालाई कृषि वस्तु बिक्रि वितरण गर्ने थोक बजारलाई जनाउँदछ ।

(त) “तोकिएको वा तोकिएको वमोजिम” भन्नाले यस ऐन अर्न्तगत को नियममा तोकिए वा तोकिएको बमोजिम सम्झनु पर्छ ।

(थ) “निर्वाहमुखी कृषि” भन्नाले आफ्नो परिवारको लागिा आवश्यक पर्ने कृषि उपज उत्पादन गर्ने कृषि कार्यलाई जनाउँदछ ।

(द) “पारिवारक खेती” भन्नाले परिवारको लगानी र पारिवारिक श्रमको मात्र उपयोग गरेर गरिने कृषिलाई जनाउँदछ ।

(ध) “बिक्रेता” भन्नाले कृषि वस्तुहरु बिक्रि गर्ने व्यापारी, कृषक, समुह, कृषि फर्म, सहकारी संस्थान, कम्पनी वा एजेन्ट बिक्रेता समेतलाई जनाउँदछ ।

(न) “भूमिहीन” भन्नाले कृषि पेशामा आश्रित भई आफ्नो वा आफ्नो परिवारको नाममा नेपालभर दर्ता वा वेदर्ता जग्गा नभई यस सिगास गाउँपालिकामा तयार गरिएको अभिलेखमा भूमिहिनका रुपमा नाम समाबेस भएको व्यक्तिलाई जनाउँदछ ।

(प) “संकलन केन्द्र” भन्नाले कृषकहरुले दोस्रो बजारमा विक्रि गर्ने पउद्देश्यले छोटो समयको लागि कृषि उपज संकलन गरेर विक्रेतालाई विक्री गर्ने संकलन केन्द्रलाई जनाउँदछ ।

(फ) “हाट बजार” भन्नाले कृषि उपज दगायत अन्य स्थानीय उत्पादन विक्रि गर्ने उद्देश्यले स्थानीय तहबाट स्वीकृत लिई सञ्चालन भएको हाटबजारलाई जनाउँदछ ।

परिच्छेद- २

किसान र कृषि सम्बन्धी मार्गनिर्देशक सिद्धान्त र नीतिहरु :

३. किसान र कृषिसम्बन्धी मार्गनिर्देशक सिद्धान्त : यस सिगास गाउँपालिकाले किसान र कृषि क्षेत्र का सम्बन्धमा देहाय बमोजिमका मार्गनिर्देशक सिद्धान्तहरुको अवलम्वन गर्नेछ ।

(क) यस सिगास गाउँपालिकामा रहेका कृषि तथा खाद्यसम्बन्धी परम्परागत ज्ञान, सिप तथा प्रथाजनित एवं सांस्कृतिक अभ्यास र पर्यावरणमैत्री कृषि प्रणली को संरक्षण र प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

(ख) कृषि क्षेत्र तथा कृषि भूमिमा कृषक र भूमिहिन किसानहरुको समेत पहुँच र स्वामित्व सुनिश्चित गरी न्यायपूर्ण आर्थिक अवस्थाको सिर्जना गरिनेछ ।

४. किसान र कृषि सम्बन्धी नीति : (१) यस सिगास गाउँपालिकाको किसान तथा कृषिसम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा अवलम्बन गरिने नीति देहाय बमोजिम हुनेछ ।

(क) किसानको कृषि तथा पशुपक्षीं पालनसम्बन्धी रैथाने तथा परम्परागत ज्ञान र खाद्य संस्कृति, कृषिजन्य जैविक विविधता, पर्यावरणीय प्रणाली र प्राङ्गारिक एव दगा कृषि विधिमा आधारित आत्मनिर्भर र खाद्य सम्प्रभुत्तालाई सम्मान गर्ने किसिमको दिगो कृषि प्रणालीलाई प्राथमिकता प्रदान गरिनेछ ।

(ख)कृषि क्षेत्रलाई यस सिगास गाउँपालिकाले बिशेष संरक्षित क्षेत्रको रुपमा पहिचान गरी समग्र कृषकहरुको आर्थिक र सामाजिकक बिकासको लागि आवस्यक पर्ने सेवा र सुबिधा प्रदान गरिने छ ।

(ग) किसान, कृषक समुह, कृषि सहकारी सस्था र कृषि तथा खाद्य उद्यमीहरुको सहकार्यमा कृषि भूमिको संरक्षण गर्दै र कृषि कार्यलाई एक सम्मानजनक पेशाको रुपमा आत्मसात् गराउनका लागि कृषि क्षेत्रको व्यावसायीकरण गरी उद्यमशीलता, रोजगारी, आय आर्जन, जीविकोपार्जन र समृद्धिका अवसरहरु सिर्जना गरिनेछ ।

(घ) किसानलाई कृषि कार्य र पशुपन्छी तथा जलचर पालनका लागि आवश्यक पर्ने सबै किसिमका सेवा, सामाग्री र प्रविधिमा सहज पहुँचका लागि आवश्यक पर्ने संघ संस्थागत व्यवस्था र स्रोत साधनहरुको प्रवन्ध गरिनेछ ।

(ङ) कृषि सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन लगायतका समग्र निर्णय प्रक्रियामा किसान एवं कृषक समुह र यसका प्रतिनिमिधमुलक संघ संस्था र सम्बद्धन नागरिक समाजको पूर्ण र प्रभावकारि सहभागिता प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लिखित नीतिहरुलाई आवस्यक संस्थागत व्यवस्थार आर्थिक एवं प्राबधिक लगायतका स्रोत साधनहरुको प्रवन्ध गरि क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै जानु पर्नेछ ।

परिच्छेद-३

कृषिसम्बन्धी आधारभूत विवरण व्यवस्थापन

५. कृषि तथ्याङ्क संकलन : (१)यस सिगास गाउँपालिकामा रहेका किसान र कृषिका बारेमा देहाय बमोजिमका विवरण सहितको तथ्याङ्क संकलन गरी अभिलेखित गरिनेछ :

(क) किसानको वर्गीकरण अनुसारको परिवार संख्या र भूमिहीन किसानहरुको विवरण ।

(ख) सिंचाई सुविधा पुगेको वा नपुगेको सहित कृषियोग्य भूमिको विवरण र नक्शाङ्कन ।

(ग) रैथाने लगायतका मुख्य कृषि उपज, भण्डारण तथा प्रशोधन र बजारीकरण भइरहेका र हुन सक्ने कृषि उपजहरुको विवरण ।

(घ) नगदेबाली, तरकारी र फलफूल खेतीको उत्पादन र सोको बजारीकरणको अवस्था ।

(ङ) पशुपालन, पन्छी पालन र माछा पालनको अवस्था तथा विवरण र दुग्ध तथा माछा मासुजन्य उत्पादन र विक्री वितरणको अवस्था ।

(च) रैथाने, परम्परागत र सांस्कृतिक महत्वका खाद्य वस्तुहरुको उत्पादनको अवस्था ।

(छ) कृषिजन्य पूर्वाधार (सिंचाई, शीत भण्डार, कृषिमिल तथा खाद्य प्रशोधन, ढुवानी वा कृषि सडक आदी) को अवस्था ।

(ज) कृषि सेवा प्रदायक (कृषि ज्ञान केन्द्र, कृषि सामग्री र बीउ बीजन, मलखाद जा प्राङ्गारिक मल उत्पादक र सोको वितिरण, पशु स्वास्थ्य सेवा, वातावरणमैत्री किटनाशक बिषादी आदी) को अवस्था र यसमा किसानको पहुँचको अवस्था ।

(झ) कृषि सेवा प्रदायकहरुको नियमन तथा अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था र सोको कार्यान्वयनको अवस्था ।

(ञ) कृषि शिक्षा, कृषि प्रचार प्रसार र कृषि श्रोत व्यक्तिहरुको उपलब्धताको अवस्था ।

(ट) अन्य आवश्यक र महत्वपूर्ण विवरणहरु ।

६. कृषि तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रचार प्रसार : (१) दफा ३ बमोजिमको तथ्य तथ्याङ्क तथा विवरण तयारी, विश्लेषण र प्रकाशन गर्दा किसानहरुको समेत प्रतिनिधित्व, सहभागीता र सशक्तिकरण हुनेगरी सहभागितामूलक विधिहरुको अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा ३ बमोजिमको तथ्य तथ्याङ्क तथा विवरण र अभिलेखलाई प्रत्येक ३ बर्षमा एक पटक र समय समयमा आवश्यकता अनुसार अद्यावधिक गर्न सकिनेछ ।

(३) कृषि तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण र अद्यावधिक गर्नका लागी नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारका कृषि तथा पशुपन्छी सम्बन्धि कार्यालयहरु, कृषि ज्ञान केन्द्र, कृषि सहकारी संस्थाहरु र कृषि उद्यमी तथा कृषि व्यावसायीहरुले समेत यस सिगास गाउँपालिकालाई आवश्यक सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

(४) यस सिगास गाउँपालिकाले कृषि तथा किसानका सम्बन्धमा आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा कृषि तथ्याङ्कलाई पनि मध्यनजर गर्नु पर्नेछ ।

(५) यस सिगास गाउँपालिकामा रहेको कृषि तथ्याङ्कहरुको नियमित रुपमा प्रचार प्रसार गरी किसान सम्बन्धित सरोकारवालाहरुको सहज पहुँच हुने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद-४

किसान पहिचान, वर्गीकरण, संरक्षण र सिशक्तिकरणसम्बन्धी व्यवस्था

७. किसानको पहिचान : (१) यस सिगास गाउँपालिकाले किसान पहिचान, वर्गीकरण तथा सूचीकरण र परिचयपत्र सम्बन्धी कार्यविधिमा निर्धारित विभिन्न स्थानिय सूचकहरु समेतका आधारमा कृषि कार्यमा संलग्न किसानहरुको गणना गरी किसानहरुको पहिचान गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पहिचान भएका किसानहरुलाई दफा ८ बमोजिमको आधारमा वर्गीकरण गरी किसान परिचयपत्र प्रदान गर्नुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको किसान परिचयपत्र प्राप्त किसानहरुले यस सिगास गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने विभिन्न अनुदान, सहुलियत, सेवा सुविधा र आवश्यक सिफारिसहरु प्राप्त गर्न सक्नेछन् ।

८. किसानको वगीकरण : (१) यस सिगास गाउँपालिकामा रहेका भूमिहीन किसान , पारिवारिक खेतिको रुपमा निर्वाहमुखी कृषि कार्य गर्दै आएका कृषक परिवार र अन्य विभिन्न किसिमका कृषि पेशा तथा कृषि व्यवसाय गर्दै आएका किसानहरुलाई जीविकोपार्जन र कृषि क्षेत्रको दिगो विकास हुनेगरी कार्यविधि अनुसार विभिन्न वर्गमा वर्गीकरण गरिनेछ ।

(२) किसानको वर्गीकरण तथा सूचीकरण सम्बन्धी आधार र सूचकहरु कार्यविधिमा निर्धारण भए बमोजिम हुनेछन् ।

(३) दफा ७ बमोजिम पहिचान भई परिचयपत्र प्रदान गरिएका विभिन्न प्रकारका किसानहरुलाई विभिन्न अनुदान , सहुलियत सेवा सुविधा र आवश्यक सिफारिसहरु प्रदान गर्दा फरक फरक अनुदान , सहुलियत , सेवा तगा सुविधा प्रदान गर्न सकिनेछ ।

९. कृषक समूह गठन, दर्ता, नविकरण, सहजीकरण र सञ्चालन : (१) यस सिगास गाउँपालिकाको वडा अन्तर्गत गाउँ वा टोलस्तरमा रहेका किसान तथा कृषकहरुले आफ्नो सामूहिक हित र क्षमता विकासका लागी निश्चित क्षेत्रका प्रत्येक किसान परिवारको प्रतिनिधित्व हुनेगरी कृषक समूहहरु गठन र सञ्चालन गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठन गरिएको कृषक समूहलाई यस सिगास गाउँपालिकामा दर्ता गर्नुपर्नेछ र प्रत्येक बर्षमा यस सिगास गाउँपालिकाको आर्थिक कानूनमा निर्धारित सेवा शुल्क तिरी नविकरण गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका कृषक समूहहरुलाई यस सिगास गाउँपालिकाले आवश्यक सेवा सुविधा प्राप्तिका लागी सहजीकरण गर्न र सिफारिसहरु प्रदान गर्न सक्नेछन् ।

(४) कृषक समूह सञ्चालनसम्बन्धी अन्य व्यवस्था यस सिगास गाउँपालिकाको कृषक समूह सञ्चालनसम्बन्धी कार्यविधिमा तोकिए बमोजिम हूनेछ ।

१०. कृषि सहकारी संस्था : कृषि सहकारी संस्थाको दर्ता, सञ्चालन र नियमन यस सिगास गाउँपालिकाको सहकारी कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।

११. किसानको संरक्षण, क्षमता विकास र सशक्तिकरण : (१) यस सिगास गाउँपालिकामा रहेका सबै प्रकारका किसानको संरक्षण , क्षमता विकास र सशक्तिकरणका लागी दफा ८ बमोजिमको किसान वर्गीकरणलाई समेत मध्यनजर गर्दै यस सिगास गाउँपालिकाले कार्षिक र आवधिक रुपमा उपयुक्त र आवश्यक योजना र कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरी सम्बन्धित किसान तथा कृषक समूह वा कृषि सहकारी संस्था र कृषि सम्बन्धी लद्यु उद्यमहरु मार्फत कार्यान्वयन गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गर्दा भूमिहीन, सिमान्तकृत र साना किसान, कृषि श्रमिक, कृषि कार्यमा संलग्न महिला, आदिवासी जनजाती र दलित किसानको सहभागिता सनिश्चित गर्दै यस प्रकारका किसानहरुका आवश्यकतालाई विशेष प्राथमिकता प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

(३) यस सिगास गाउँपालिकामा रहेका सबै प्रकारका किसानको संरक्षण, क्षमता विकास र सशक्तिकरणका लागी उपलब्ध श्रोत साधन र क्षमताका देहाय बमोजिमका कार्यहरु गरिनेछ ।

(क) भूमिहीन किसान तथा सिमान्तकृत किसानलाई आफै कृषि कार्य नगर्ने व्यक्तिका जग्गा जमिन वा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा यस सिगास गाउँपालिका र अन्य कुनै संघ संस्थाहरुले उपलब्ध गराएका तथा प्रयोग गर्न दिएका जग्गा निश्चित अवधिका लागी सम्झौता गरी भाडामा लिई कृषि कार्य गर्न पाउने अवस्था सृजन ागर्न सहजीकरण गर्ने र अधिया वा बटैया खेती प्रणलीको अनुगमन र नियमन गर्ने ।

(ख) कृषि श्रमिकहरुले कृषि कार्य गरे वाफत पाउने पारिश्रमिक र सेवा सुविधा निर्धारण गरी दैनिक रुपमा पारिश्रमिक पाउने कुराको सुनिश्चितता गर्ने ।

(ग)कृषि प्रचार, सेवा, सामग्री र प्रविधिमा किसानहरुको पहुँच सुनिश्चितताका लागी आवश्यक पर्ने क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु नियमित रुपमा सञ्चालन गर्ने र क्षमता विकासका कार्यक्रमहरुमा भूमिहीन र सिमान्तकृत किसान , कृषि श्रमिक , महिला किसान र कृषि कार्यमा आश्रित आदिवासी जनजाती र दलित परिवारलाई प्राथमिकता प्रदान गर्ने ।

(घ) किसान तथा कृषक समूहले पाउने सेवा, सुविधा, वस्तु, प्रविधि, छुट, सहुलियत, अनुदान आदि वास्तविक किसानले समयमा नै पाउने किसिमको संस्थागत प्रवन्ध गर्ने ।

(ङ) किसानका कृषि तथा खाद्य उत्पादन र पशुपन्छीजन्य उत्पादनहरुको उचित बजार मुल्य पाउने गरी कृषिजन्य उत्वादनको बजार सूचना प्रणाली बनाई सूचना प्रवाह र प्रचार प्रसार गर्ने ।

(च) किसानहरुलाई संगठित हुने अवसर सृजना गर्नका लागी कृषक समूह गठन र दर्ता एवं नवीकरण प्रकृया सरल बनाई सहजीकरण गर्ने र कृषि कार्यक्रमहरु कृषक समूह मार्फत सञ्चालन गर्न प्राथमिकता प्रदान गर्ने ।

(छ) सामूहिक खेति गरी कृषि उत्पादन बढाउनका लागी अतिरिक्त सेवा सुविधा प्रदान गर्ने ।

(ज) यस सिगास गाउँपालिकालाई कृषि उपज, दुग्ध पदार्थ र मासुजन्य उत्पादन तथा खाद्य प्रशोधनमा आत्मनिर्भर बनाई बाह्य क्षेत्रमा समेत आपूर्ति गर्नमा सक्षम बनाउने ।

(झ) किसानको संरक्षण , क्षमता विकास र सशक्तिकरणमा निरन्तर योगदान गर्ने र व्यक्तिगत उत्पादन समेत बढाउने किसान लगायतका व्यक्ति वा संघ संस्थालाई पारदर्शी र निष्पक्ष मूल्याङ्कनका आधारमा सम्मानित वा पुरस्कृत गर्ने प्रणाली स्थापना गर्ने ।

परिच्छेद-५

कृषियोग्य जमिन, कृषि कार्य र कृषि उत्पादनको पहिचान, वर्गीकरण र व्यवस्थापनसम्बन्धी व्यवस्था

१२. भूमिको वर्गीकरण : (१) यस सिगास गाउँपालिकाले नेपाल सरकारको भू-उपयोग ऐन २०७६ समेतलाई आधार मान्दै आफ्नो क्षेत्रमा रहेको भू-बनोट, क्षमता, उपयुक्तता, मौजुदा उपयोग र आवश्यकता समेतका आधारमा कृषि भूमिको संरक्षण र सदुपयोग हुनेगरी आफ्नो क्षेत्रभित्रको भूमिलाई सामान्य नक्शाङ्कन सहित देहाय बमोजिमको भू-उपयोग क्षेत्रमा वर्गीकरण गर्नेछ :

(क) कृषि भूमि

(ख) आवासीय क्षेत्र

(ग) व्यावसायिक क्षेत्र

(घ) औद्योगिक क्षेत्र

(ङ) पानी तथा खनिज क्षेत्र

(च) वन क्षेत्र

(छ) पानी मुहान, नदीनाला र ताल तलैया, सीमसार क्षेत्र

(ज) सामदायिक, सार्वजनिक उपयोग र खुला तथा चरण क्षेत्र

(झ) सांस्कृतिक र पुरातात्विक महत्वको क्षेत्र

(ञ) निर्माण सामग्री उत्खनन क्षेत्र (ढुङ्गा, बालुवा,गिट्टी)

(२) उपदफा (१) बमोजिम गरिएको भूमिको वर्गीकरणलाई सम्बन्धित क्षेत्र स्पष्ट हुनेगरी सो को विवरण स्थानिय राजपत्रमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ र सो को सूचना सार्वजनिक रुपमा कार्यपालिकाको कार्यालयमा र प्रत्येक वडा कार्यालयले समेत प्रकाशन गर्नुपर्नेछ ।

(३) भूमिको वर्गीकरण र भू-उपयोगका बारेमा सिगास गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र सबैको जानकारीका लागी विभिन्न सञ्चार माध्यमबाट समेत प्रचार प्रसार गर्न सक्नेछन् ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम जुन प्रयोजनका लागी भूमिको वर्गीकरण गरिएको छ, सोही प्रयोजनका लागी उपयोग गर्नुपर्नेछ र कृषि भूमि व्यवस्थापन समिति वा स्थानीय भू-उपयोग परिषद् गठन भएको अवस्थाामा उक्त परिषद्को अनुमति नलिई कृषि भूमिलाई अन्य प्रयोजनका लागी उपयोग गर्न पाईने छैन ।

१३. कृषि भूमि व्यवस्थापन समिति :

(१) यस सिगास गाउँपालिकामा रहेको कृषियोग्य जमिनको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्दै दिगो कृषि विकासका लागी योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न देहाय बमोजिमको एक कृषि भूमि व्यवस्थापन समिति गठन गर्नेछ :

(क) गाउँपालिकाका अध्यक्ष - अध्यक्ष

(ख) गाउँपालिका स्तरीय कृषि समितिका संयोजक वा प्रमुख - सदस्य

(ग) गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य

(घ) गाउँपालिका स्तरीय कृषक समूह महासंघका अध्यक्ष वा प्रतिनिधि - सदस्य

(ङ) गाउँपालिकास्तरीय भूमि अधिकार मञ्चका अध्यक्ष वा प्रतिनिधि - सदस्य

(च) कृषि ज्ञान केन्द्रका प्रतिनिधि - सदस्य

(छ) साना किसान कृषि सहकारी संस्थाहरुले छनौट गरेको प्रतिनिधि - सदस्य

(ज) यस समितिले मनोनयन गरेको महिला कृषि उद्यमीहरु मध्येबाट एकजना, व्यवसायिक किसानमध्ये एक जना, आदिवासी किसान मध्ये एकजना र दलित किसान गरी ४ जना सदस्य

(झ) गाउँपालिकाको कृषि विषय हेर्ने अधिकृत - सदस्य सचिव

(२) यस समितिले कृषि सम्बन्धी विज्ञ तथा अन्य सम्बन्धित निकाय वा संघ सस्थाका प्रतिनिधिलाई आफ्नो बैठकमा आमन्त्रण गर्न र राय सुझावहरु लिन सक्नेछन्।

(३) समितिको बैठक कम्तिमा त्रैमासिक रुपमा आयोजना गर्नुपर्नेछ र आवश्यकता अनुसार विभिन्न समयमा बैठक आयोजना गर्न सकिनेछ।

(४) समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

(५) सिमतिको सचिवालय यस गाउपालिकाको कृषि शाखामा रहनेछ।

(६) यस समितिले यस ऐनको उद्धेश्य कार्यान्वयन गर्न आवश्यकता अनुसार वडा तहमा कृषि भूमि व्यवस्थापन उप-समितिहरु गठन गर्न सक्नेछ।

१४. कृषि भूमि व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : कृषि भूमि व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) सिगास गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र किसान, कृषि भूमि, कृषि सेवा, कृषि पूर्वाधार लगायतका विषयहरुको वस्तुस्थिति संकलन र अभिलेख तयार गरी कृषि तथ्याङ्क प्रकाशन गर्ने।

(ख) सिगास गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र रहेको कृषियोग्य जमिनको दिगो व्यवस्थापन र सदुपयोगको लागी किसानहरुको समेत सहभागितामा गाउँपालिकाको तर्फबाट कृषि सम्बन्धी योजना र कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने।

(ग) नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट लागु गरिएका नीति तथा कानून कार्यान्वयनमा सहकार्य गर्ने र उक्त तहबाट अनुदान प्राप्त हुन आएका कृषि कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने गराउने।

(घ) कृषियोग्य भूमिको खण्डीकरण हुनबाट रोक्न र कृषियोग्य जमिनको चक्लाबन्दी गरी कृषि उत्पादन बढाउन चाहने किसान परिवारहरुलाई आवस्यक प्राविधिक तथा अन्य सहयोग उपलब्ध गराउने र यस प्रयोजनका लागी अनुदान उपलब्ध गराउन सहजीकरण गर्ने।

(ङ) कृषियोग्य जमिनमा कृषि उत्पादन गर्न किसानका लागी आवश्यक सेवा सुविधा उपलब्ध गराउन र कृषि तथा खाद्य उत्पादनको बजारीकरणका लागी आवश्यक पर्ने विभिन्न कृषि पूर्वाधारहरु निर्माणको लागी योजना तर्जुमा गरी विभिन्न तह र सम्बन्धित निकायमा सिफारिस तथा परामर्श प्रदान गर्ने।

(च) वन क्षेत्र बाहेक अन्य प्रयोजनमा रहेको जग्गालाई आवश्यकता अनुसार कृषियोग्य जमिनमा परिणत गर्नको लागी स्थानिय भूउपयोग परिषद्मा सिफारिस गर्ने।

(छ) किसानको क्षमता विकास, हकहित संरक्षण र कृषि क्षेत्रबाट समृद्धिका लागी किसानसम्बन्द्ध नागरिक समाज र संघ संस्था तथा निजी क्षेत्र संग समेत समन्वय तथा सहकार्य गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने।

(ज) खाद्यका लागी कृषि र तुलनात्मक लाभका कृषि उपजको व्यववसायिक उत्पादन बढाउन आवश्यक अध्ययन, अनुसन्धान, जनशक्ति निर्माण र प्रसार सेवालाई प्रभावकारी बनाउने ।

(झ) भूमिहीन र सिमान्तकृत तथा साना किसानको कृषि भूमिमा पहुँच अभिबृद्धि गर्न यस ऐन बमोजिमका आवश्यक कार्य गर्न गराउनमा सहजीकरण गर्ने ।

१५. कृषि कार्य : यस सिगास गाउँपालिकाले देहाय बमोजिमका कार्यहरुलाई कृषि कार्यको रुपमा लिईनेछ :

(क) अन्नबाली सहितका खाद्यान्न बालीको उत्पादन ।

(ख) फलफूल, तरकारी, दलहन, तेलहन, चिया कफी तथा मसलाजन्य वस्तु लगायतका नगदेवालीको खेती ।

(ग) पशु, पन्छी, माछा तथा मौरीपालन ।

(घ) ऊखु, फूल, रेशम, कपास, जुट, सनपाट, काँस, बाबियो, बेत, बाँस तथा रबर खेती ।

(ङ) जडीबुटी खेती, विभिन्न प्रकारका घाँस उत्पादन र बिभिन्न प्रविधिद्धारा विभिन्न प्रकारका विरुवाहरु उत्पादन तथा कृषि वन सञ्चालन ।

(च) कृषि कार्यका लागी आवश्यक पर्ने दाना, मलखाद, किटनाशक विषादी, आषधी तथा कृषि औजार आदीको उत्पादन ।

(छ) प्रचलित कानून बमोजिम अनुमति प्राप्त गरी जंगल र जलाशय खेती गरी उत्पादन गरिने अन्य उपभोग्य वस्तु ।

(ज) खण्ड (क) देखी (च) सम्म गरिएका कृषि कार्यबाट उत्पादित वस्तुहरुको प्रारम्भिक भण्डारण, प्रशोधन र बजारीकरण ।

१६. कृषि भूमिको संरक्षण : यस सिगास गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र पहिचान भएका कृषि भूमिको संरक्षणका लागी देहाय बमोजिमका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नुपर्नेछ

(क) कृषि भूमिलाई कृषि बाहेक अन्य प्रयोजनका लागी प्रयोग गर्नमा निरुत्साहित गर्ने ।

(ख) कृषि भूमिको उर्बरता कक्ति घटाउने, माटोको गुणस्तर ह्रास हुने, कृषि जेविक विविधता नष्ट हुने तथा मानव स्वास्थ्य, पशुपन्छी र जलचर लगायतका प्राणीहरुलाई गम्भीर असर गर्ने खालका रासायनिक मल वा औषधी प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्दै प्राङ्गारिक मलको प्रयोग र पर्यावरणमैत्री कृषिलाई प्रवद्धन गरी जैविक कृषि उत्पादन बढाउन प्रोत्साहन गर्ने ।

(ग) बहुबर्षिय र चक्रिय बाली लगाई भूमिको उत्पादकत्वमा बृद्धि ल्यउन सहयोग गर्ने ।

(घ) कृषि भूमिलाई बाढी पहिरो तथा नदी कटानबाट जोगाउन क्षयीकरण नियन्त्रण, पानीको उपयुक्त निकाश, तटबन्ध तथा गल्छी निर्माण, भिरालो जमिनमा गराखेती र आवश्यकता अनुसार कृषि वन प्रणाली अवलम्बन गर्नका लागी सहयोग र प्रोत्साहन गर्ने ।

(ङ) कृषि जमिन क्षति हुने गरी सञ्चालन गरिने विकास आयोजनाहरुलाई स्वीकृत वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन अनुसारका कार्यहरु गर्न लगाई क्षति भएको कृषि जमिनको पूनरस्थापना गर्न लगाउने ।

(च) कृषि भूमि संरक्षणका लागी आवश्यक श्रोत साधन सहित आवद्यिक रुपमा बजेट विनियोजन गरी संरक्षणका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

१७. कृषियोग्य भूमिको उपयोग : (१) कृषि भूमि व्यवस्थापन समितिले सिगास गाउँपालिका भित्रको कृषियाेग्य जमिनलाई बाँझो नराखी निरन्तर खेती गर्न प्रोत्साहन गर्ने गरी आवश्यक उत्प्रेरणात्मक कार्यत्रक्रमहरु सञ्चालन गरी कृष्योिग्य जमिन बाँझो नरहने अवस्था श्रृजना गर्नेछ ।

(२) आफ्नो कृषियोग्य भूमिमा जग्गावाला आफैले कृषि कार्य गर्न नसक्ने वा नगर्ने व्यक्तिले सोको जानकारी सम्बन्धित वडा कार्यालयलाई गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम जानकारी प्राप्त हुन आएमा जग्गावालाको भूस्वामित्मवमा कुनै असर नपर्ने गरी उक्त जग्गालाई यस सिगास गाउँपालिकाका सम्बन्धित वडा कार्यालयले भाडामा लिई भूमिहीन किसान, सिमान्त किसान, कृषि श्रमिक, कृषक समूह वा अन्य पौरखी किसानबाट समेत खेती गराई खेतीयोग्य जमिन बाँझो नराखी कृषि उत्पादन बढाउन आवश्यक व्यवस्था वा प्रवन्ध गर्न सक्नेछ ।

(४) कृषियोग्य जमिन भएका व्यक्ति तथा परिवारले करार गरी आफ्नो जमिन अन्य किसान परिवार, व्यक्ति, कृषक समूह तथा संस्थालाई भाडामा दिदा लिन पाउने भाडादर सम्बन्धित वडा अध्यक्ष र कृषि भूमि व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा सिगास गाउँपालिकाले निर्धारण गर्न सक्नेछ र यसरी निर्धारण जग्गााको भाडादरसम्बन्धी सूचना सिगास गाउँपालिकाको कार्यपालिका कार्यालय र वडा कार्यालयमा सार्वजनिक रुपमा प्रकाशन गर्नुपर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम भाडादर निर्धारण गर्दा जग्गाको उर्बरा शक्ति, सिंचाई सुविधा तथा सम्बन्धित जग्गाको पहुँचमा रहेका कृषि पूर्वाधार र सुविधा समेतको आधारमा निर्धारण गर्नुपर्नेछ र यस्तो भाडादर कृषि जमिनको सुविधा अनुसार फरक हुन सक्नेछ ।

१८. कृषियोग्य भूमिमा करार खेती : (१) कुनै जग्गा धनीले कृषियोग्य जमिनमा आफै खेती गर्न नसक्ने भएमा त्यस्तो जमिन दफा १७ बमोजिम निर्धारित भाडा दरमा करार खेती गर्न इच्छुक कृषक वा कृषक समूहलाई खेती गरी कृषि उत्पामदन गर्न वा पशुपन्छी तथा जलचर पालनका लागी करारमा उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(२) करारमा जग्गा उपलब्ध गराउन इच्छुक जग्गाधनीले सिगास गाउँपालिकामा आफ्नो कृषि भूमिको विवरण अभिलेखित गराउन सक्नेछ र त्यस्तो जमिनलाई कृषि उत्पादनका लागी उपयोग गर्न चाहने भूमिहीन किसान, दसलत किसान, सिमान्त तथा साना किसान, महिला किसान तथा यी किसानको कृषक समूहलाई करार गरी भाडामा उपलब्ध गराउनका लागी कृषि भमि व्यवस्थापन समितिले आवश्यक सहयोग र सहजीकरण गर्नुपर्नेछ ।

(३) कृषि भूमि व्यवस्थापन समितिले तय गरेको भाडादरसंग तालमेल हुनेगरी कृषियोग्य जमिन भाडाभचा लिनेदिने न्युनतम अवधि तथा त्यसका शर्तहरु जग्गा धनी र कृषकको आपसी सम्झौता बमोजिम हुनेछन र यस कार्यका लागी सम्झौताको आवश्यक ढाँचा तथा अन्य आवश्यक कागजातहरु तयारीमा कृषि भूमि व्यवस्थापन समितिले सहयोग तथा सहजीकरण गर्न सक्नेछ ।

(४) जग्गा भाडामा लिने कृषक वा कृषक समूहले त्यस्तो भाडामा लिएको जग्गामा हानी नोक्सानी पुर्याउने तथा जमिनको कृषि उत्पादनशिलता घटाउने किसिमका कार्यहरु गर्न गराउन पाइने छैन र भाडामा लिएको कृषि जमिनको प्रयोगमा कुनै परिवर्तन गर्नु परेमा जग्गा धनीको स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।

(५) सरकारी निकाय वा संघ संस्थाले भाडामा वा अन्य रुपमा कृषि कार्यका लागी किसानलाई उपलब्ध गराएको जमिन सम्बन्धित निकाय वा संघ संस्थाको अनुमति नलिई कृषि कार्य बाहेक अन्य प्रयोजनका लागी उपयोग गर्न पाइने छैन ।

(६) जग्गा भाडा लिई करार खेती तथा व्यावसायिक खेती गर्ने सम्बन्धी अन्य व्यवस्थाहरु यससम्बन्धी कार्यविधिमा निर्धारण भए बमोजिम हुनेछ ।

(७) कृषि भूमि व्यवस्थापन समितिले गाउँपालिका भित्र अधिँया वा बटैया प्रथालाई निरुत्साहित गर्दै करार प्रणालीबाट कृषि जमिनको उपयोग गरी कृषि उत्पादन बढाउन प्रोत्साहन गर्नु पर्नेछ ।

(८) प्रचलित अधिँया वा बटैया खेतीका क्रममा जग्गा धनी र किसानहरुबीच कुनै विवाद उत्पन्न भए उक्त विवाद स्थानिय न्यायिक समितिमार्फत समाधान गर्न प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

१९. सरकारी तथा सार्वजनिक कृषियोग्य भूमिको उपयोग : (१) यस सिगास गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै उपयोगमा आउन नसकी खाली रहेको र कृषि प्रयोजनका लागी उपयुक्त रहेको सरकारी तथा सार्वजनिक जमिनलाई उक्त जमिनवाला निकाय वा संस्था र किसानबीच न्यूनतम् भाडा लिनेदिने शर्तमा करार गरी कृषि प्रयोजनका लागी कृषक वा कृषि समूहलाई उपलब्ध गराउन समन्वय र सहकार्य गराउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कृषि जमिनको न्यूनतम् भाडादर निर्धारणका लागी कृषि भमि व्यवस्थापन समितिले समन्वय गर्नुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम करार गरी कृषि कार्यका लागी जमिन उपलब्ध गराउदा भूमिहीन किसान, सिमान्त किसान तथा साना किसान, महिला किसान तथा कृषिमा निर्भर दलित किसानलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम करार गरी लिनेदिने गरेको जमिनमा करार अवधिभर कृषि कार्य बाहेक अन्य कार्य गर्न पाइने छैन् ।

२०. सामूहिक खेती : (१) यस सिगास गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र कुनै कृषक समूह वा कृषि सहकारी संस्थाले भूमिहीन किसान र सिमान्त तथा साना किसानका लागी सामूहिक खेती गर्नेगरी जमिन उपलब्ध गराउन अनुरोध गरेमा कृषि भूमि व्यवस्थापन समितिले आवश्यक जमिनको खोजी गरी जमिन उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(२) सामूहिक खेतीबाट प्राप्त लाभको बाँडफाँड उक्त खेतीमा संलग्न किसानको आपसी सम्झौता बमोजिम हुनेछ ।

(३) सामूहिक खेतीबाट उत्पादित कृषि उपज र सोको विक्री वितरणबाट प्राप्त लाभमा कुनैपनी किसिमको स्थानिय करहरु लाग्ने छैन ।

(४) कृषक समूह, कृषि सहकारी संस्था वा अन्य कुनै सामुदायिक संस्थाका माध्यमबाट निजी जमिनलाई पूर्ण वा आंशिक रुपमा चक्लाबन्दी गरी सामूहिक खेती गर्न चाहेमा यस सिगास गाउँपालिकाले विद्युत, सिंचाई र कृषि सडक सहित भण्डारण र आवश्यक औजार तथा उपकरणहरुमा समेत कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिमका सुविधाहरु प्रदान गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-६

कृषिका लागी सिंचाई, बीउ बीजन, मलखाद तथा किटनाशक विषादी सम्बन्धी व्यवस्था

२१. सिंचाईको प्रवन्धसम्बन्धी व्यवस्था : (१) यस सिगास गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रका खेतीयोग्य कृषि भूमिमा सतह सिंचाई वा लिफ्ट सिंचाई वा अन्य प्रविधिको प्रयोग गरी आवश्यकता अनुसार सिंचाइको प्रवन्ध गर्नेछ ।

(२) सिंचाइको सुविधा उपलब्ध नभएका खेतीयोग्य जमिनमा सिंचाइ सुविधाको प्रवन्ध गर्नका लागी यस गाउँपालिको लगानी बाहेक थप श्रोत साधन आवश्यक पर्ने देखिएमा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारसंग समन्वय र सहकार्य गरी सिंचाइ सेवाको प्रवन्ध गरिनेछ ।

(३) सम्बन्धित निकाय र कृषक समूह वा सिंचाइ जल उपभोक्ता संस्थाका बीचको साझेदारी वा संयुक्त व्यवस्थापनमा पनि सिंचाइ प्रणालीको स्थापना र सञ्चालन गर्न सकिनेछ र यस सम्बन्धी अन्य व्यवस्था साझेदारीपत्रमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

(४) सतह सिंचाइ सञ्चालन हुन नसक्ने कृषि भूमिमा विद्युतबाट लिफ्ट सिंचाइ वा अन्य प्रविधि तथा सीप विकास गरी आकाशे पानी संकलन गरी वा जमिनमुनिको पानी निकाली वैकल्पिक सिंचाइको व्यवस्था गरिनेछ ।

(५) सिंचाइ प्रवद्धनका लागी विद्युतीय तथा सौर्य उर्जाको प्रयोगलाई प्रवद्धन गर्नुपर्नेछ ।

(६) भूमिहीन किसान, सिमान्त तथा साना किसान, महिला किसान तथा कृषिमा निर्भर दलित किसानले लिफ्ट सिंचाइका लागी प्रयोग गर्ने विद्युत महसुल मध्ये कम्तिमा ५० प्रतिशत महसुल यस गाउँपालिकाले अनुदान स्वरुप उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(७) सिंचाइ प्रयोजनका लागी स्थापना गरिएका सौर्य उर्जा प्रणालीबाट उत्पादित विद्युतलाई नेपाल विद्युत प्राधिकरण वा अन्य कुनै निकाय वा संघ संस्था वा व्यक्तिलाई विक्री गर्न सकिनेछ ।

२२. कृषिका लागी बीउ बीजन, मलखाद तथा किटनाशक विषादीको उपलब्धता : (१) यस सिगास गाउँपालिकाको आफ्नो क्षेत्रभित्र कृषिका लागी आवश्यक पर्ने बीउ बीजन स्थानीय स्तरमा नै उत्पादन गरी भण्डारण गर्नका लागी किसानहरुलाई आवश्यक प्राविधिक सहयोग र सीप उपलब्ध गराइनेछ र यसका लागी सम्भाव्यताका आधारमा रैथाने बीउ बीजन उत्पादन पकेट क्षेत्र निर्धारण गरिनेछ ।

(२) यस सिगास गाउँपालिकाले स्थानीय किसानहरुको बीउ बीजन उत्पादन, भण्डारण र प्रयोग सम्बन्धी परम्परागत ज्ञानको अभिलेख गरी नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारका जीन बैंक र कृषक समूहका सामुदायिक बीउ बैंक समेतका समन्वयमा रैथाने उन्नत बीउ बीजन र सो सम्बन्धी परम्परागत ज्ञानको संरक्षण र सदुपयोगका लागी आवश्यक श्रोत साधनको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(३) यस सिगास गाउँपालिकाले कृषिका लागी आवश्यक पर्ने मलखाद आपूर्तिका लागी प्राङ्गारिक मल उत्पादन र प्रयोग गर्नका साथै जैविक किटनाशक विषादीको उत्पादन र उपभोगमा प्राथमिकता दिनेगरी आवश्यक श्रोत साधन, प्रविधि र स्थानीय जनशक्तिको व्यवस्था गर्नेछ ।

(४) यस सिगास गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र आवश्यक पर्ने थप बीउ बीजन, मलखाद तथा किटनाशक विषादी उत्पादन तथा आयात गरी वडा कार्यालय वा कृषि सहकारी तथा कृषक समूहहरु मार्फत भण्डारण र वितरण गर्ने

(५) उपदफा (४) बमोजिम उत्पादन तथा भण्डारण भएको बीउ बीजन, मलखाद तथा किटनाशक विषादी कृषककहरुलाई प्रत्येक वडा कार्यालयले आफै वा कृषि सहकारी संस्था वा सेवा प्रदायककहरु मार्फत सहज रुपमा उपलब्ध गराइनेछ ।

(६) मानव तथा पशुपन्छी र जलचरको स्वास्थ्यमा असर पार्ने र कृषि उत्पादनशीलतामा ह्रास ल्याउने खालका तथा मान्यता प्राप्त निकायबाट प्रमाणीकरण नगरिएका र प्रयोग नगर्नु नगराउनु भनी प्रतिबन्ध लगाइएका बीउ बीजन, मलखाद तथा किटनाशक विषादीको प्रयोग कसैले पनि गर्न गराउन पाइने छैन ।

(७) किसानहरुमा रासायनिक मल तथा किटनाशक विषादीलाई निरुत्साहित गर्दै जैविक विषादी तथा प्राङ्गारिक खेती प्रविधिलाई प्रोत्साहन हुनेगरी विभिन्न सेवा सुविधा र प्रविधिहरु उपलब्ध गराइनेछ ।

(८) बीउ बीजन, मलखाद तथा किटनाशक विषादीको अनाधिकृत तथा मनोमानी खरिद विक्रीमा नियन्त्रण गर्नका लागी यस गाउँपालिकाले आवश्यक प्रविधिको समेत प्रयोग गरी नियमित रुपमा बजार अनुगमन गरी नियमन गर्नेछ ।

२३. सामुदायिक बीउ बैंक : यस सिगास गाउँपालिकामा रहेका कृषक समूहले एकल वा सामूहिक रुपमा पर्यावरण र जलवायुमैत्री किसिमको स्थानीय स्तरमा सामुदायिक बीउ बैंक स्थापना र सञ्चालन गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सामुदायिक बीउ बैंक स्थापना र सञ्चालन गर्न चाहने कृषक समूहहरुलाई सिगास गाउँपालिकाले आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ र यसका लागी सम्बन्धित संघ संस्था र बीउ बीजन व्यावसायीहरुबाट समेत आवश्यक सहयोग लिन सकिनेछ ।

(३) सामुदायिक बीउ बैंक स्थापना र सञ्चालन गर्ने कृषक समूहले सोको सञ्चालनसम्बन्धी विधान तथा योजना तर्जुमा गरी यस सिगास गाउँपालिकालाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

(४) सामुदायिक बीउ बैंकका माध्यमबाट रैथाने बीउ बीजनको पहिचान, अभिलेख तथा सूचिकरण, प्रचार प्रसार र प्रयोगका लागी उत्प्रेरणा प्रदान गर्नुका साथै स्थानीय किसानको रैथाने बीउ बीजनसम्बन्धी परम्परागत ज्ञान एवं प्रथाजनित अभ्यासको अभिलेख तयार गरी राख्नु पर्नेछ र सोको एक प्रति यस सिगास गाउँपालिकामा समेत अभिलेखका लागी उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-७

कृषिसम्बन्धी सूचना, प्राविधिक ज्ञान र सीप सम्बन्धी व्यवस्था

२४. कृषि कार्यका लागी प्रविधि तथा सूचना प्रवाह : (१) यस सिगास गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वडा कायार्यलयहरुमा कृषि कार्य र पशुपन्छी तथा जलचर पालनका लागी प्रविधि र प्राविधिक जनशक्ति सहितको कृषि सिकाई केन्द्र स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(२) सिगास गाउँपालिकाको कृषि तथा पशुपन्छी विकास शाखाले वडा कार्यालयहरुमा रहने कृषि सिकाई केन्द्रहरु मार्फत किसानहरुलाई कृषि कार्य र पशुपन्छी तथा जलचर पालनका लागी आवश्यक प्राविधिक सहयोग र प्रविधि तथा सूचना प्रवाह गर्न सक्नेछ ।

(३) यस सिगास गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रमा कार्य गर्न इच्छुक निकाय, संघ संस्था र निजी क्षेत्रले सम्बन्धित वडा कार्यालयसंग अनिवार्य रुपमा समन्वय गर्नुपर्नेछ ।

२५. कृषि सम्बन्धी सूचना पहुँचको सुनिश्चितता : यस सिगास गाउँपालिकाले कृषकहरुमा कृषि सम्बन्धी आवश्यक सूचनामा पहुँच पुर्याउनका लागी देहाय बमोजिमका कार्यहरु गर्नेछ :

(क) कृषि विकास तथा पशुपन्छी र जलचर पालन र विक्री वितरणको लागी गाउँपालिकाबाट तर्जुमा गरिएका योजना तथा कार्यक्रम र विनियोजित बजेटबारे प्रत्येक वडा र वडाले तोकेका टोलहरुमा उक्त योजना तथा कार्यक्रम पारित भएको बढीमा १५ दिन भित्र किसानहरुले प्राप्त गर्न सक्ने सेवा सुविधाहरुका बारेमा सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरिनेछ ।

(ख) कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर सम्बन्धी कार्यक्रमका बारेमा किसानहरुका बीच सहज रुपमा सूचना प्रवाहको लागी गाउँपालिकाको कृषिसम्बन्धी मशाखामा कृषि सूचना अधिकारीको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ र उक्त शाखाको प्रमुख नै कृषिसम्बन्धी सूचना अधिकारीको रुपमा रहने छन् ।

(ग) कृषि तथा पशुपन्छी र जलचरसम्बन्धी विषउमा किसानहरुले पाउनु पर्ने सेवा सुविधा सम्बन्धी आधारभूत सूचना र जानकारीहरु स्थानीय टेलिभिजन, एफएम रेडियो र स्थानीय रुपमा प्रकाशित अनलाइन पत्रिका र सामाजिक सञ्जालहरु मार्फत प्रकाशन तथा प्रचार प्रसार गर्नुपर्नेछ ।

(घ) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र यस सिगास गाउँपालिकाबाट किसानहरुले पाउन सक्ने सेवा सुविधाका बारेमा स्थानीय एफएम रेडियो वा अन्य उपयुक्त सञ्चार माध्यममा साप्ताहिक रुपमा कृषि प्रसार कार्यक्रम प्रशारण गरिनेछ ।

२६. कृषिसम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान तथा सीप वृद्धी : कृषकहरुको प्राविधिक ज्ञान तथा सीप वृद्धीका लागी सिगास गाउँपालिकाले देहाय बमोजिमका कार्य गर्नेछ ।

(क) सिगास गाउँपालिकाले कृषि र पशुपन्छी तथा जलचर पालनलाई जीविकोपार्जनका साथै व्यवसायिक रुपमा प्रवद्धन गर्नका लागी गाउँपालिका आफैले वा विधिन्न निकाय र परियोजनाको समन्वयमा प्रत्येक वडा कार्यालयमा कृषि तथा पशुपन्छी प्राविधिकको व्यवस्थ ागर्न सक्नेछ ।

(ख) कृषिको दिगोपना र व्यवसायिकरण तथा पशुपन्छी र जलचर पालनको लागी कृषकहरुलाई सामूहिक रुपमा प्रविधिक ज्ञान र सीप विकास सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गरी गाउँपालिका आफैले वा सेवा प्रदायक संस्थाहरुका माध्यमबाट समुदायस्तरमा नियमित रुपमा त्यस्ता तालिमहरु सञ्चालन गरिनेछन् ।

(ग) कृषि विकास तथा पशुपन्छी र जलचर पालनका क्षेत्रमा उपललब्ध वातावरणमैत्री आधुनिक यन्त्रहरुमा किसानलाई सुपथ र सरल रुपमा पहुँच बढाई कृषिमा किसानमैत्री यान्त्रीकरण गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

(घ) प्रत्येक वडामा स्थानीय कृषक समूह, कृषि सहकारी संस्था वा स्थानीय कृषि फार्म वा वडा कार्यालय आफैले कम्तिमा एक वटा नमुना कृषि फार्म स्थापना र सञ्चालन गरी उक्त फार्म मार्फत किसानहरुलाई आवश्यक तालिमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

(ङ) कृषि मूल्य श्रृखलामा आवद्ध कृषि व्यावसायी र कृषि उपज उत्पादक कृषकहरुका बीच स्वच्छ समन्वय र सहकार्यको विकास गरिनेछ ।

२७. कृषक पाठशाला, कृषि सिकाई केन्द्र वा कृषक क्लबको स्थापना र सञ्चालन : (१) सिगास गाउँपालिका भित्रका कृषकहरुको कृषि सम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान, सीप र क्षमता विकासको लागी प्रत्येक वडास्तरमा कम्तिमाा एउटा कृषक पाठशाला स्थापना र सञ्चालन गरिनेछ ।

(२) सिगास गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रका कृषकहरुले कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर पालन सम्बन्धमा हासिल गरेका अनुभब र परम्परागत तथा नयाँ ज्ञानहरु एकआपसमा आदान प्रदान गर्ने र नियमित रुपमा किसान सम्वाद आयोजनागर्ने उद्धेश्यले गाउँ तथा टोलस्तरमा कृषक क्लबहरुको स्थापना र सञ्चालन गर्न सहयोग गर्न सक्नेछ ।

(३) सिगास गाउँपालिकाभित्र कम्तिमा एउटा कृषि सिकाई केन्द्रको स्थापना गरी सञ्चालनमा ल्याइनेछ र उक्त कृषि सिकाई केन्द्रलाई गाउँपालिकामा रहेका शिक्षण संस्था । विद्यालयहरुसंग समेत अन्तरसम्बन्धित गरी किसानहरुमा कृषि सम्बनधी प्राविधिक ज्ञान विकास गर्ने स्थलको रुपमा सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

(४) कृषक पाठशाला, कृषि सिकाई केन्द्र वा कृषक क्लबको क्षमता विकासका लागी कृषि ज्ञान केन्द्रबाट सहयोग लिन सकिनेछ ।

(५) सिगास गाउँपालिकाले कृषक समूह र अन्य कृषि सरोकारवालाहरुसंगको समन्वयमा कृषकहरुलाई उपयुक्त हुने स्थानमा कृषि संग्राहलय स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(६) सिगास गाउँपालिकाले किसानहरुलाई उत्प्रेरणा प्रदान गर्नका लागी समय समयमा कृषि तथा पशुपन्छी प्रदर्शनी मेला तथा कृषि र पशुपन्छी व्यापार मेलाको आयोजन गर्न सक्नेछ ।

(७) सिगास गाउँपालिकाले स्थानीय स्तरमा रहेका कृषि श्रोत व्यक्तिहरुको अभिलेख राखी उनीहरुको सीप क्षमताका आधारमा कृषि सेवामा परिचालन गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद- ८

कृषि व्यावसाय प्रवद्धन तथा अनुदान, ऋण, बिमा र कृषि विकास कोष सम्बन्धी व्यवस्था

२८. कृषि व्यवसाय :

यस सिगास गाउँपालिकामा गरिने निम्न कार्यहरुलाई व्यावसायिक उद्धेश्यले गरिने कृषि व्यवसायको रुपमा लिइनेछ :

(क) कृषि बाली वा वस्तुको उत्पादन ।

(ख) कृषिजन्य वस्तको प्रशोधन तथा विविधिकरण ।

(ग) कृषि उपजको व्यापार ।

(घ) कृषि उत्पादनका लागी प्रयोग हुने प्राङ्गारिक मलको उत्पादन, भण्डारण तथा वितरण ।

(ङ) कृषि उत्पादनको लागी प्रयोग हुने कृषि औजार, बीउ, बेर्ना, नश्ल र भुराको उत्पादन, परामर्श सेवा, भण्डारण तथा वितरण ।

(च) कृषिमा प्रयोग हुने किटनाशक विषादीको उत्पादन, परामर्श, भण्डारण तथा विक्री व्यवसाय ।

(छ) पशु बधस्थल, मासुजन्य वस्तु विक्री वितरण स्थल ।

२९. कृषि तथा पशुपन्छी व्यवसाय प्रवद्धन : कृषि तथा पशुपन्छीजन्य व्यवसाय प्रर्वद्धनका लागी यस सिगास गाउँपालिकाले देहाय बमेजिमका कार्यहरु गर्न सक्नेछ :

(क) कृषि तथा पशुपन्छी व्यवसाय प्रवद्धन गर्न आवश्यक योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी बजेट विनियोजन गर्ने

(ख) कृषि तथा पशुपन्छी व्यवसाय प्रवद्धन गर्न आवश्यक पर्ने ज्ञान, सीप, प्रविधि तथा अन्य आश्यक विषयको उचित व्यवस्था गर्न गाउँपालिका आफैले वा विभिन्न सेवा प्रदायक संघ संस्थाहरु मार्फत प्रवद्धनात्मक कार्यहरु गर्ने ।

(ग) कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर व्यवसाय प्रवद्धनका लागी अनुदान उपलब्ध गराउने कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

(घ) कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर व्यवसाय प्रवद्धनका लागी कृषकहरुलाई सहुलियत दरमा ऋण उपलब्ध गराउन र कृषि ऋणको ब्याज अनुदान उपलब्ध गराउनका लागी वित्तिय संस्था र सम्बनिधत निकायमा सिफारिस गर्ने ।

(ङ) विभिन्न सूचकका आधारमा मूल्याङ्कन गरी उत्कृष्ट कृषि व्यवसायी किसान तथा कृषक समूह वा कृषि सहकारी संस्थाहरु छनौट गरी सहुलियत तथाा पुरस्कार प्रदान गर्ने ।

(च) कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर व्यवसाय प्रवद्धनमा सहयोगी हुने खालका रैथाने बीउ, प्रविधि एवं ज्ञान संरक्षणका लागी श्रोत साधन र सहयोग उपलब्ध गराउने ।

(छ) कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर व्यवसाय प्रवद्धनका लागी उपलब्ध गराइएका सेवा, सुविधाहरुको पैयोग तथा सदुपयोग बारे अनुगमन र मुल्याङ्कन गरी अभिलेख राख्ने र आवश्यक परामर्श प्रदान गर्ने ।

(ज) यस सिगास गाउँपालिकाले कृषि व्यवसाय प्रवद्धनका लागी निर्माण गरेका कृषि बजार, कृषि वस्तु संकलन केन्द्र र अन्य कृषि पूर्वाधारहरुको नियमित रुपमा मर्मत सम्भार र सञ्चालन गर्ने ।

(झ) कृषि व्यवसाय प्रवद्धनका लागी नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, कृषिसम्बन्धी नागरिक समाज र व्यावसायिक क्षेत्रसंग नियमित रुपमा समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

३०. कृषकलाई अनुदान र छुट तथा सुविधा :

(१) यस सिगास गाउँपालिकाले कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर पालनमा संलग्न भूमिहीन किसान, सिमान्त किसान, साना किसान, महिला किसान र कृषिमा आश्रित दलित तथा आदिवासी जनजाती किसानलाई प्राथमिकता प्रदान गरी देहाय बमोजिमका कृषि अनुदान र छुट तथा सुविधा र सहुलियत प्रदान गर्नेछ :

(क) कृषि उपज र पशुपन्छी तथा जलचरमा स्थानीय कर र निकासी शुल्कमा छुट ।

(ख) कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर पालन कार्यका लागी किसानहरुलाई सिफारिस दिदा लाग्ने दस्तुर छुट ।

(ग) कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर पालन तथा व्यवसाय प्रवद्धनका लागी आवश्यक पर्ने प्रविधिको प्रयोग (ढुवानी साधन, यान्त्रिक उपकरण, हाट बजार, संकलन केन्द्र र शित भण्डारण केन्द्र आदि) का लागी अनुदान प्रदान ।

(घ) परम्परागत कृषि औजार निर्माण गर्ने किसानआई व्यवसाय दर्तामा छुट र सोको लागी अनुदान प्रदान ।

(ङ) कृषि कार्यका लागी महिलामैत्री यन्त्र, उपकरण र बजार व्यवस्थापनमा अनुदान प्रदान ।

(च) अन्य अत्यावश्यक अनुदान तथा सुविधाहरु प्रदान ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका छुट तथा अनुदान प्रदान गर्दा किसानको वर्गीकरण र कृषक परिचय पत्रलाई आधार मान्नु पर्नेछ ।

३१. कृषि व्यवसाय प्रवद्धनका लागी अनुदान प्रदान :

(१) यस सिगास गाउँपालिकामा कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर व्यवसाय प्रवद्धनका लागी सहुलियत र अनुदान प्रदान गर्नका लागी देहाय बमोजिमको एक अनुदान सिफारिस तथा अनुगमन गठन हुनेछ :

(क) कृषि सम्बन्धी समितिको अध्यक्ष - संयोजक

(ख) कृषि तथा पशुपन्छी विकास शाखाको प्रमुख -सदस्य

(ग) कृषि तथा पशुपन्छी व्यावसायीहरुको प्रतिनिधि - सदस्य

(घ) १ जना महिला सहित २ जना कृषक प्रतिनिधि - सदस्य

(ङ) कृषक समूह महासंघको स्थानीय प्रतिनिधि - सदस्य

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिले कृषि तथा पशुपन्छी विकास शाखाको सहयोगमा कृषि व्यवसाय प्रवद्धनका लागी अनुदान कार्यविधि तर्जुमा गरी .... सभाबाट पारित गरी सोही कार्यविधि बमोजिम गाउिपालिकाले अनुदान प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको समितिले कृषि व्यवसाय प्रवद्धनका लागी प्रदान गरिएको अनुदानको उपयोगको अवस्था र यसमा सुधार गर्नुपर्ने विषयहरु समेत समेटी बर्षिक रुपमा प्रतिवेदन तयार गरी .... सभामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम पारित भएको प्रतिवेदनलाई समेत आधार मानी गाउपालिकाले कृषि व्यवसाय प्रवद्धनका लागी अनुदान कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

३२. कृषि ऋणमा पहुँचः (१) सिगास गाउँपालिका भित्रका कृषकहरुलाई आफुसंग भएको वा करार गरी भाडामा लिएको जमिनमा खेती तथा पशुपन्छी वा जलचर पालन गर्न, कृषि सामग्री तथा पशुपन्छी खरिद गर्न वा कृषि व्यवसाय प्रवद्धनको लागी लगानी गर्न आवश्यक पर्ने रकम बिना धितो वा धितो सहित सहुलियत ब्याजदरमा वा ब्याज अनुदान प्राप्त हुनेगरी कृषि ऋण उपलब्ध गराउनका लागी गाउपालिकाले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुमा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सिफारिस गर्दा ध्यान दिनुपर्ने विषय र सिफारिसका आधारहरु यस सिगास गाउँपालिकाले तर्जुमा गर्ने कृषि ऋण सिफारिस कार्यविधिमा निर्धारण भए बमोजिम हुनेछा ।

(३) बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले कृषि ऋण उपलब्ध गराउदा गाउँपालिकाको कृषि सम्बन्धी शाखाले सहजीकरण र सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(४) किसानहरुलाई कृषि ऋण उपलब्ध गराउने प्रयोजनका लागी बैंक वित्तीय संस्थाले विभिन्न सहुलियत सहितका योजनाहरु तय गरी कृषि ऋण कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न सक्नेछन् र सम्बन्धित बैंक तथा वित्तीय संस्थाले यस सिगास गाउँपालिकामा उक्त योजनाहरुबारे पूर्वजानकारी गराउनु पर्नेछ ।

३३. कृषि बाली तथा पशुपन्छी बीमाः

(१) यस सिगास गाउँपालिकाले हरेक कृषकले सम्बन्धित बीमक निकाय वा संस्थाको नियम अनुसार आफ्नो विभिन्न कृषि बाली वा कृषि उपज तथा पशुपन्छी जलचरको बीमा गर्न सक्ने अवस्था श्रृजन ागर्नका लागी आवश्क समन्वय गर्न सक्नेछ ।

(२) कउषि तथा पशुपन्छी बीमा गर्न नसक्ने गरिब तथा विपन्न सिमान्त किसानका लागी कृषि तथा पशुपन्छी बीमा गर्न आवश्यक पर्ने रकम यस सिगास गाउँपालिकाले अनुदानको रुपमा उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(३) बीमा कम्पनीहरुले गाउँपालिकासँगको समन्वयमा किसानहरुको कृषि बाली तथा पशुपन्छी र जलचरको बीमा गर्ने कार्य गर्न सक्नेछन् र यसरी बीमा कार्यक्रमहरुको सञ्चालन गर्दा बीमा विषयमा किसानले बुझ्नेगरी प्रचार प्रसार समेत गर्नुपर्नेछ ।

(४) कृषि तथा पशु बीमा गर्ने प्रक्रिया बीमा समितिले निर्धारण गरेको कार्यविधि बमोजिम हुनेछ ।

(५) कृषक तथा बीमा कम्पनीबीच बीमा सम्बन्धी कुनै विषयमा विवाद उत्पन्न भएमा विवाद समाधानका लागी गाउँपालिकाले समन्वय तथा सहजीकरण गर्न सक्नेछ ।

३४. कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषको स्थापनाः

(१) कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर सम्बन्धी व्यवसाय प्रवर्द्धनका लागी यस सिगास गाउँपालिकामा एक कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषको स्थापना गरिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्थापना हुने कोषमा देहाय बमोजिमका रकमहरु प्राप्त हुनेछ :

(क) नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकम ।

(ख) गाउँपालिकाबाट प्राप्त रकम ।

(ग) नेपाल सरकारको अनुमति लिई विदेशी सरकार र अन्तराष्ट्रिय संघ संस्थासँग सम्झौता गरी यस गाउँपालिकामा कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धनका लागी उपलुबध भएको रकम ।

(घ) अन्य कुनै श्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(३) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषको सञ्चालनको लागी गाउँपालिकाको कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिम एक सञ्चालक समितिको गठन गर्नुपर्नेछ र उक्त समितिले आफ्नो कार्यविधि आफै तय गर्न सक्नेछ ।

३५. कोषको रकमबाट सञ्चालन गर्न सकिने कार्यक्रमः

(१) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषको सञ्चालक समितिको सिफारिसमा कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिम कोषको रकम देहाय बमोजिमका कार्यहरुमा उपयोग गर्न सकिनेछ :

(क) कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर पालनमा आधारित व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न ।

(ख) कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर पालनबाट उत्पादित वस्तुहरुको बजार प्रवर्द्धन गर्न ।

(ग) कृषि तथा पशुसेवा सम्बन्धी प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्न ।

(घ) जैविक तथा प्राङ्गारिक खेतीको विस्तार तथा प्रवर्द्धन गर्न ।

(ङ) स्थानीय नश्लका पशुपन्छीको संरक्षण र विस्तार गर्न र कृत्रिम गर्भाधानद्धारा उन्नत नश्लका पशुपन्छीको विकास र विस्तार गर्न ।

(च) कृषि जमिनको माटो परीक्षण तथा उत्पादकत्व संरक्षण गर्न ।

(छ) कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा किसानका आवश्यकता अनुसार अध्ययन, अनुसन्धान गर्न ।

(ज) बाली तथा पशुपन्छी बीमा प्रवर्द्धन तथा विस्तार गर्न ।

(झ) कृषि तथा पशुपन्छी र जलचर पालनका लागी आवश्यक अनुदान उपलब्ध गराउन ।

(ञ) व्यवस्थित कृषि बजार तथा पशुबधशाला निर्माण गर्न ।

(ट) कृषि तथा पशुपन्छी पालन सम्बन्धी तालिम तथा शिक्षा विस्तार गर्न ।

(ठ) कृषि तथा पशुपन्छी पालन सम्बन्धी कार्यहरुको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन सम्बन्धी क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न ।

(२) सिगास गाउँपालिकाको कार्यपालिकाबाट पारित निर्णय बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धनका लागी अन्य उपयुक्त क्षेत्रमा कोषको रकम खर्च गरिनेछ ।

परिच्छेद- ९

कृषि उत्पादनको बर्गीकरण, भण्डारण तथा प्रशोधन सम्बन्धी व्यवस्था

३६. कृषि उत्पादनको वर्गीकरण:

सिगास गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको कृषि उत्पादनलाई देहाय बमोजिम हुनेगरी बर्गीकरण गर्नेछ :

(क) अन्न बाली: सबै प्रकारका अन्न बालीहरु ।

(ख) तरकारी बाली: च्याउ लगायत सबै प्रकारका तरकारी बालीहरु ।

(ग) फलफूल बाली: सबै प्रकारका फलफूलहरु ।

(घ) पशुजन्य उत्पादन: गाईगोरु, भैंसी, खसी, बाख्रा, बंगुर, भेडा लगायत सबै प्रकारका घरपालुवा पशुहरु ।

(ङ) दुधजन्य उत्पादन: सबै प्रकारका दुधजन्य उत्पादनहरु ।

(च) मासुजन्य उत्पादन: मासु खान हुने विभिन्न घरपालुवा पशुपन्छीको मासु ।

(छ) पन्छीजन्य उत्पादन: मासु, अण्डा,बीउ तथा मलका लागी कुखुरा,हाँस लगायतका सबै प्रकारका घरपालुवा पन्छीहरु र रेशम खेतीका उत्पादनहरु ।

(ज) माछापालनः मासु तथा बीउ उत्पादनका लागी सबै प्रकारका माछाहरु ।

(झ) मौरीपालनः मह तथा मौरीघार ।

(ञ) फूल खेतीः सिगास गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र र बाहिर समेत आपूर्ति हुने सबै प्रकारका फूल (पुष्प) खेतीबाट उत्पादित फूलहरु ।

(ट) मसलाजन्य उत्पादनः सिगास गाउँपालिका भित्र उत्पादन हुने सबै प्रकारका मसलाहरु ।

(ठ) जडिबुटीः निजी जग्गा र वन क्षेत्रबाट उत्पादन तथा संकलन हुने सबै प्रकारका जडिबुटीहरु ।

(ड) नगदेबालीः चिया, कफी, अलैची, ऊखु, जुट आदि ।

(ढ) नर्सरीका उत्पादनहरुः विभिन्न विधिबाट उत्पादित सबै प्रकारका बिरुवाहरु ।

३७. कृषि उपजको भण्डारण र प्रशोधनः

(१) सिगास गाउँपालिकाको क्षेत्र भित्र कृषि उपजको भण्डारण तथा प्रशोधनका लागि भौतिक पूर्वाधार हरु निमार्ण गरि किसान हरु ले सहुलियत दरमा उपयोग गर्नपाउने गरि सञ्चनलनमा ल्याउन सकिने छ ।

(२) सिगास गाउँपालिकाले कृषि सहकारी संस्थाहरुसंग समुन्वोय र सहकार्यगरी सयुक्त रुपमा कृषि उपज संकलन केन्द्र तथा भण्डारण र प्रोशोधन केन्द्रका लागि अन्य आवस्यक भौतिक पूर्वाधार हरु निर्माण गर्न सक्ने छ ।

(३) कृषि सामाग्रीको भण्डारण गरे वापत लाग्ने सुल्कको निर्धाण कार्यपालिकाले गर्ने छ ।

(४) सिगास गाउँपालिका भित्र उत्पादित कृषि जन्य कच्चा पदार्थहरु लाई बिभिन्न औद्योगिक क्षेत्रमा निर्यात गर्नका लागि आबस्यक प्रवन्ध मिलाउन सकिने छ ।

(५) सिगास गाउँपालिका भित्र आवस्यकता र सम्भाव्यता अनुरुपको कृषि उत्पादनकेन्द्रित प्रशोधन केन्द्रहरुको स्थापना र सञ्चालन गर्न प्राथमिकता प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-१०

कृषि बजार प्रणाली व्यवस्थापन

३८. कृषि बजार र कृषि उपज संकलन केन्द्रको स्थापनाः

(१) यस सिगास गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र कृषि उत्पादन विक्रीका लागि किसान सरोकारवालाहरुलसंगको परामर्शमा उपयुक्त स्थनहरुमा कृषि बजार वा कृषि उपज संकलन केन्द्रहरुको स्थापना गरी गाउँपालिका आफैले वा कृषक समूह तथा कृषि सहकारी संस्था मार्फत सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(२) सिगास गाउँपालिकामा दर्ता भएका कृषि सम्बन्धी सहकारी संस्था, कृषक समूह वा कृषि सम्बन्धी व्यावसायिक संस्थाले गाउँपालिकाको कार्यपालिका संग अनुमति लिई कृषि बजार वा कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थपना र सञ्चालन गर्न सक्नेछन् ।

(३) सिगास गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र सञ्चालन गरिने कृषि बजारको वर्गीकरण देहाय बमोजिम हुनेछः

(क) थोक बजार ।

(ख) खुद्रा बजार ।

(ग) हाट बजार ।

(घ) कृषि सहकारी संस्था र कृषक समूहको संयुक्त हाटबजार ।

(ङ) कृषि उपज संकलन केन्द्र ।

(४) उपदफा (१) बमोजिमका बजार सञ्चालन र व्यवस्थापनबाफत लाग्ने शुल्क सिगास गाउँपालिकाको सभाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(५) यस सिगास गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र स्थापना र सञ्चालन भएका कृषि बजार वा कृषि उपज संकलन केन्द्रमा कृषि उपजको खरिद विक्री गर्दा उक्त उपजका सम्बन्धमा सिगास गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको न्युनतम समर्थन मूल्यमा मात्र खरिद विक्री गर्नु पर्नेछ ।

(६) कृषि बजार वा कृषि उपज सञ्चालन केन्दद्रको सञ्चालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले निर्धारण गारे बमेजिम हुनेछ ।

३९. कृषि बजार व्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिः

(१) यस सिगास गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र स्थपना भएका कृषि बजार तथा कृषि उपज संकलन केन्द्रको व्यवस्थापन र अनुगमनका लागि कार्यपालिकाले देहाय बमोजिमको एक कृषि बजार व्यवस्थापन तथा अनुगमन समिति गठन गर्नुपर्नेछः

(क) गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष - संयोजक

(ख)गाउँपालिकाको कृषि विषय हेर्ने सदस्य - सदस्य

(ग) गाउँपालिकाको कृषि शाखा प्रमुख - सदस्य

(घ) कृषि बजार तथा कृषि उपज संकलन केन्द्र सञ्चालन गर्ने कृषि सहकारी वा कृषक समूह वा व्यावसायिक संस्थाको प्रतिनिधि मध्ये एक जना - सदस्य

(ङ) गाउँपालिकाको कृषि तथा पशु प्राविधिक - सदस्य सचिव

(२) कृषि बजार तथा कृषि उपज संकलन केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको बैठक र अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ ।

४०. प्राङ्गारिक कृषि उत्पादनको सहभागितामूलक गुणस्तर निर्धाण प्रणली अवलम्बनः

(१) यस सिगास गाउपालिकामा किसानले उत्पादन गरेका कृषि उपजहरु प्राङ्गारिक खेती प्रणाली अवलम्बन गरी उत्पादन गरिएकोले गणस्तरीय छ भनी सहभागितामूलक रुपमा गुणस्तर निर्धारण गरी प्रमाणीकरण गर्न सकिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राङ्गारिक कृषि उत्पादनको सहभागितामूलक गुणस्तर निर्धारण गरी प्रमाणीकरण गर्नका लागि यस गाउँपालिकाले तर्जुमागर्ने सहभागितामूलक गुणस्तर निर्धारण प्रणाली प्रवर्द्धन कार्यविधिमा उल्लेखित प्रकृयाहरु अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।

४१. कृषि उत्पादनको न्यूनतम् समर्थन मूल्यः

(१) यस सिगास गाउँपालिकाले कृषि सम्बन्धी समितिको सिफारिसमा कार्यपालिकाको बैठकबाट कृषि उपजको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोक्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोक्दा किसान कृषि उपज व्यवसायि, कृषि सहकारी संस्था, कृषक समूह र गाउँपालिका भित्र कार्यरत कृषि सम्बन्धी संघ संस्था र नागरिक समाजसंग परामर्श गरी तोक्न ुपर्नेछ ।

(३) कृषि बजार व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा गाउँपालिकाको कार्यपालिका बैठकबाट मौसम अनुरुप कृषि उपजको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोक्न सकिनेछ ।

(४) कृषि उपजको न्यूनतम समर्थन मूल्य निर्धारण गर्ने मापदण्ड र सूचकहरु गाउँपालिकाको कार्यपालिका बैठकले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(५) कृषि बजार व्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिले कृषकले संकलन केन्द्र वा आफ्नो खेतबारीमा प्राप्त गर्ने मूल्य तथा उपभोक्ताले तिर्ने मूल्यको नियमित अभिलेख राखी सुधारका लागी सुझाव दिन सक्नेछ ।

४२. कृषि व्यापारीहरुको दर्ताः

(१) कृषि बजार वा कृषि उपज संकलन केन्द्र भित्र व्यापार गर्न इच्छुक कृषि व्यापारी वा कृषि उपज व्यवसायिहरु यस गाउँपालिकामा दर्ता हुनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कृषि व्यापारी वा कृषि उपज व्यावसायिहरुको दर्ता र नियम सम्बन्धी प्रकृया कृषि बजार व्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(३) यस गाउँपालिका भित्रका र अन्यत्रका कृषि व्यापारी वा कृषि उपज व्यावसायिहरुले यस गाउँपालिकामा देहाय बमोजिमका कागजातहरु पेश गरी कृषि व्यावसायिको रुपमा दर्ता हुन सक्नेछन्:

(क) कृषि व्यवसायिको नागरिकताको प्रतिलिपी ।

(ख) सम्बन्धित निकायमा भएको व्यवसाय दर्ता प्रमाणपत्र ।

(ग) स्थायी लेखा नम्बर प्रमाणपत्र ।

(घ) कृषि बजार तथा कृषि उपज संकलन केन्द्रभित्र ञ्चालन गर्न चाहेको कृषि व्यवसायको योजना ।

(४) गाउँपालिकामा दर्ता भएका कृषि व्यवसायी संग सम्झौता गरी गाउँपालिकाले कृषि उपजको न्यूनतम समर्थन मूल्य लागू गर्न सक्नेछ ।

(५) गाउँपालिकामा दर्ता भएका व्यवसायीले कृषि बजार वा कृषि उपज संकलन केन्द्रभित्र किसान संग कृषि उपज खरिद गर्दा गाउँपालिकाद्धारा तोकिएको न्यूनतम समर्थन मूल्यमा खरिद गर्नु पर्नेछ र न्यूनतम समर्थन मूल्यभन्दा कममा कृषि उपज खरिद गर्न पाइने छैन ।

४३.कृषि उपजको आयात तथा निर्यातः (१) कृषि शाखाले किसानहरुसंग जानकारी लिई यस गाउँपालिकाभित्र उत्पादन भएका कृषि उपजहरुको त्रैमासिक तथ्याङ्क र अभिलेख तयार गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तयार गरिएको तथ्याङ्क तथा अभिलेखलाई कृषि शाखाले त्रैमासिक रुपमा कृषि बजार व्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिले र गाउँपालिकामा पेश गरी सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

(३) कृषि बजार व्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिले यस गाउँपालिकामा बचत हुन सक्ने कृषि उपजलाई अन्यत्र निकासीका लागी आवश्यक प्रवन्ध गर्न सक्नेछ ।

(४) कृषि बजार व्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिले यस गाउँपालिकाका नागरिकलाई आवश्यक पर्ने अन्य कृषि उपज गाउँपालिकाभित्र निर्यात गर्ने व्यवस्था समेत मिलाउन सक्नेछ ।

(५) कृषि उपज आयात निर्यातको व्यवस्थापनका लागी गाउँपालिकाले सरोकारवालाहरुसंगको समन्वय र सहकार्यमा सहुलियत दरमा कृषकहरुलाई कृषि उपज उपयोग गर्न दिन सक्नेछ ।

(६) कृषि बजार व्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिले त्रैमासिक रुपमा कृषक, कृषि व्यवसायी र सरोकारवालाहरुसंग नियमित बैठकको आयोजना गर्नु पर्नेछ ।

४४. पशुपन्छी अस्पताल: सिगास गाउँपालिकाले किसानहरुलाई उपयुक्त हुने स्थनमा पशुपन्छी अस्पताल स्थापना र सञ्चालन गर्न आवश्यक प्रवन्ध गर्नेछ ।

४५. पशु बधशाला तथा पशु बधस्थलको स्थापना तथा संञ्चालन : (१) गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र पशु बधशाला तथा पशु बधस्थल स्थापना गर्न उपयुक्त स्थानहरु पहिचान गरी संञ्चालनमा ल्याउन सक्नेछ ।

(२) पशुपन्छी सम्बन्धी सहकारी संस्था वा व्यवसायिकसंस्थाले गाउँपालिकाको अनुमतिलिई पशु बधशाला स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(३) गाउँपालिकाले सहकारी संस्था वा व्यवसायिक सस्थासंग सार्वजनिक निजि साझेदारीमा पशु बधशाला वा पशु बधस्थल स्थापना गरी संञ्चालन गराउन सक्नेछ ।

(४) कृषि बजार व्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिले सम्बन्धित सरोकारवाला समेतको प्रतिनिधित्व र सहभागितामा पशु कल्याण, पशुजन्य रोग नियन्त्रण, पशु बधशाला तथा पशु बधस्थल सञ्चालन सम्बन्धि मापदण्ड वा कार्यविधी तर्जुमा गरी लागु गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद- ११

कृषि पर्यावरण तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी व्यवस्था

४६ सिचाईका श्रोतहरुको संरक्षण गर्नु पर्ने : गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र प्राकृतिक रुपमा रहेका पानीका मुहान, पोखरी , परम्परागत कुलोबाध संरक्षण, मर्मत सम्भार र जिर्णोद्धार गरी सिचाई का लागि सञ्चालनमा ल्याउनु पर्नेछ ।

४७. माटो परीक्षणको व्यवस्था: गाउँपालिका भित्रको विभिन्न स्थानमा विभिन्न किसिमका कृषि कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागी तथा तुलनात्मक लाभका कृषि वस्तु उत्पादनका लागी कृषि पकेट क्षेत्र छुट्याउनु भन्दा पहिला माटो परीक्षण गर्नुपर्नेछ ।

४८. जलवायु अनुकुलन जैविक विविधता र वातावरणको संरक्षण: (१) कृषि क्षेत्रमा जलवायु अनुकुलन तथा उत्थानशिलताका लागी उपयुक्त प्रविधि र पर्यावरण र जलवायुमैत्री दिगो कृषि प्रणालीको विकास गर्न प्राथमिकता दिनुपर्नेछ ।

(२) कृषि जैविक विविधतालाई मध्यनजर गर्दै एकिकृत र मिश्रित खेती प्रणालीमा जोड दिदै कृषि उत्पादनका लागी स्थानीय विशेषताका आधाारमा स्थानीय श्रोत परिचालन गर्नु पर्नेछ ।

(३) कृषि क्षेत्रलाई प्रकोपबाट सुरक्षित राख्नका लागी स्थानीय अनुकुलन योजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

(४) जलवायुजन्य जोखिम बहन गर्न सक्ने र प्राकृतिक पहिचान भएका बाली र बोटविरुवाहरु वनस्पती तथा बीउ बीजनको अनुबंशहरु जीबहरुको पहिचान र संरक्षणका लागी कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

(५) कृषिजन्य कार्यहरु गर्दा वातावरणमा प्रतिकुल असर पर्ने कार्यहरु गर्न पाइने छैन र कृषि भूमिको प्राकृतिक स्वरुपमा परिवर्तन भएमा सम्भब भएसम्म कृषि जमिनलाई पहिलाकै अवस्थामा ल्याउनका लागी आवश्यक कार्यहरु गर्नु पर्नेछ ।

४९. कृषि पर्यापर्यटनः गाउँपालिकाले किसानहरुलाई कृषि पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन हुने गरी प्रकृतिक रुपमा कृषि कार्य सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गर्नेछ ।

(२) कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धी श्रोतकेन्द्रहरुको विकास गर्दा पर्यापर्यटनलाई समेत प्रवर्द्धन हुनेगरी सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

(३) गाउँपालिकाले कृषि पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन गर्न गाउँपालिका भित्र नमूना कृषि पर्यापर्यटन क्षेत्रहरु घोषणा गर्न सक्नेछ ।

५०.कृषि वन प्रणालीको विकासः (१) किसानहरुलाई पर्यावरण, जलवायु र जैविक विविधता अनुकुल हुनृगरी कृषि वन प्रणालीको विकास गर्नका लागी अनुदान लगायतका उत्प्रेरणा प्रदान गरिनेछ ।

(२) कृषि वनबाट उत्पादित वन पैदनवारहरुलाई कृषि वस्तु सरह मानी बिना अनुमति ओसार पोसार विक्री वितरण गर्न पाइने छ ।

(३) कृषि वनको विकासका लागी विभिन्न स्थानहरुमा नर्सरी स्थापना गर्नका लागी कृषक समूहलाई आवश्यक अनुदान उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

(४) गाउँपालिकाले पशु आहारको दिगो आपूर्तिका लागी भुई तथा डालेघाँस उत्पादनका लागी कृषि वन प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

५१. पशु चरीचरण क्षेत्रको निर्धारणः पशुपन्छीको विकास र जैविक खेती प्रवर्द्धनका लागी उपलब्ध भएसम्मका सार्वजनिक जग्गा, बाँझो जमिन र खर्का जग्गाहरुलाई पशु चरीचरणका लागी उपयोगमा ल्याउनका लागी गाउँपालिकाले आवश्यक सहयोग र सहजीकरण गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद- १२

कृषि सम्बन्धी गुनासो व्यवस्थापन

५२. कृषि सम्बन्धी गुनासो व्यवस्थापनः (१) यस ऐनको कार्यान्वयनका सम्बन्धमा कुनै गुनासो उत्पन्न भएमा गाउँपालिकाले गुनासो सुन्ने अधिकारी नियुक्त गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको गुनासो सुन्ने अधिकारीले सम्बन्धित व्यक्ति वा कृषक समूहले दिएको गुनासो दर्ता गरी राख्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम दर्ता भएको गुनासो सुनुवाई गर्नका लागी देहाय बमोजिमको एक गुनासो व्यवस्थापन समिति गठन हुनेछः

(क) गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष - संयोजक

(ख) गाउँपालिकामा कृषि क्षेत्र हेर्ने सदस्य - सदस्य

(ग) गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य

(घ) सम्बन्धित वडा अध्यक्ष- सदस्य

(ङ) कृषि शाखाको प्रमुख गुनासो सुन्ने अधिकारी

(४) उपदफा (३) बमोजिम गठित गुनासो सुनुवाई समितिले कृषि सम्बन्धी गुनासो सुनी मेलमिलाप वा अन्य उपयुक्त माध्यमकबाट गनासो व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।

५३. ऐन कार्यान्वयनको जिम्मेवारी र पालनाः (१) यो ऐनको कार्यान्वयनको जिम्मेवारी गाउँपालिकाको कार्यपालिका, वडा कार्यालय, विभिन्न समितिहरु, किसान, कृषक समूह तथा सम्बन्धित सबै प्रतिनिधि र कर्मचारीको हुनेछ ।

(२) यस ऐनमा भएका व्यवस्थाको पालना गर्नु सबै सरोकारवालाको कर्तव्य हुनेछ र कसैले पनि ऐन विपरित कार्य गर्न दिइने छैन ।

(३) यस ऐन बमोजिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा अनियमितता हुन नपाउने गरी नियमन गर्नको लागी गाउँपालिकाले समय समयमा अनुगमन समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद - १३

गाउँपालिका स्तरिय कृषि समन्वय समिति गठन

५४. गाउँपालिका स्तरिय कृषि समन्वय समिति गठनः गाउँपालिका स्तरिय कृषि समन्वय समिति निम्न बमोजिम गठन गरिनेछ ।

(क) गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष - संयोजक

(ख) गाउँपालिकामा कृषि क्षेत्र हेर्ने प्राविधिक - सदस्य

(ग) गाउँपालिकामा पशु क्षेत्र हेर्ने प्राविधिक - सदस्य

(घ) गाउँपालिका कार्यपालिका सदस्य महिला - सदस्य

(ङ) कृषि तथा पशुपन्छी अधिकृत - सदस्य सचिव

परिच्छेद - १४

५५. वडा स्तरिय कृषि समिति ९ वटैः वडा स्तरिय कृषि समिति निम्न बमोजिम गठन गरिनेछ ।

(क) सम्बन्धित वडाका वडा अध्यक्ष - संयोजक

(ख) सम्बन्धित वडाका वडा सदस्य - सदस्य

(ग) सम्बन्धित वडाका पशु प्राविधिक - सदस्य

(घ) सम्बन्धित वडाका महिला सदस्य - सदस्य

(ङ) सम्बन्धित वडाका कृषि प्राविधिक - सदस्य सचिव

परिच्छेद - १५

विविध

५६. कृषि विकासका लागि अन्तर निकाय समन्वयः (१) यस सिगास गाउँपालिकामा सञ्चालन गरिने कृषि तथा पशुपन्छी सम्बन्धी कार्यक्रमहरुका बीच दोहोरोपना हुन नदिन र एक आपसमा समन्वय गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागी योजना तर्जुमा प्रकृयाका सबै चरणहरुमा सबै निकाय र सरोकारवालाहरुका बीच समन्वय र सहकार्य सहित योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।

(२) नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट सञ्चालन गरिने कृषि तथा पशुपन्छी सम्बन्धी कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दा यस गाउँपालिकाले आवश्यक समन्वय गर्नेछ।

५७. बाह्य सहयोग लिन सक्नेः नेपाल सरकारको अनुमति लिई यस सिगास गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रमा कृषि विकासको लागी विदेशी सरकार र संघ संस्थासंग आर्थिक, प्राविधिक तथा अन्य सहयोग लिन सक्नेछ।

५८. कृषक पेन्सन कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेः नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार संग समन्वय गरी कृषकको वर्गीकरण अनुसार परिचय पत्र प्रदान गरिनेछ र आवश्यक कार्यविधि तर्जुमा गरी यसरी प्रदान गरिएको कृषक परिचय पत्रको आधारमा कृषक पेन्सन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

५९. कृषक पुरस्कारः (१) यस सिगास गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रमा रहेका पौरखी किसान र कृषि विकासमा उल्लेखनीय योगदान गर्ने विभिन्न व्यक्ति तथा संघ संस्थालाई पारदर्शी र निष्पक्ष मूल्याङ्कनका आधारमा प्रत्येक बर्ष कृषक सम्मान पुरस्कार प्रदान गरिनेछ र उक्त पुरस्कारको रासी गाउँपालिकले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको पुरस्कारका लागी सिफारिस गर्न गाउँपालिकाको कार्यपालिकाले एक सिफारिस समिति गठन गर्नुपर्नेछ र उक्त सिफरिस समितिले विभिन्न मूल्याङ्कन मापदण्ड बनाई सोही आधारमा सिफारिस गर्नुपर्नेछ।

६०. अधिकार प्रत्यायोजनः यस सिगास गाउँपालिकाको कार्यपालिकाले यस ऐन बमोजिम प्राप्त गरेको अधिकार कुनै विषयगत समिसत वा अध्यक्षलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ।

६१. नियम, निर्देशिका, कार्यविधि र मार्गदर्शन बनाउन सक्नेः यस ऐनमा गरिएका व्यवस्थाहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागी यस गाउँपालिकाले देहायका विषय लागायतका अन्य अन्य विभिन्न विषयमा आवश्यक नियम, निर्देशिका, कार्यविधि र मार्गदर्शन बनाउन सक्नेछ।

(क) किसान पहिचान, बर्गिकरण तथा सुचिकरण र परिचय पत्र व्यवस्थापन।

(ख) कृषक समुह गठन, दर्ता, नविकरण र सन्चलन।

(ग) सामुदायिक बिउ बैकं सन्चालन।

(घ) जग्गाभाडा, करार खेति तथा व्यवसायिक खेति सन्चालन।

(ङ) कृषि ऋण सिफारिस ।

(च) प्राङ्गारिक कृषि उपजको सहभागितामुलक गुणस्तर निर्धारण प्रणली प्रवर्द्धन ।

(छ) पशु कल्याण, पशु जन्य रोग नियन्त्रण , पशु बधशाला तथा पशु बधस्थल सञ्चालन ।

६२. बाझिएमा गर्ने: यस ऐनमा गरिएका व्यवस्था र प्रचलित संघीय तथा प्रदेश कानुनमा गरिएका व्यवस्था हरु बाझिएमा बाझिएको हदसम्म प्रचलित संघीय र प्रदेश कानून बमोजिम हुने छ ।

आज्ञाले
कवीन्द्र प्रसाद ओझा
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत